

УВОД

В България до момента не е извършвано подробно изследване, систематизиране и анализиране на престъпленията на комунистическия режим. Този 45-годишен период на страната не е подлаган на задълбочен прочит от професионални историци. За разлика от други бивши социалистически страни в България не беше създаден институт или служба за изследване и документиране на комунистическите престъпления. Острите политически спорове по темата продължават и до днес, но не допринасят с нищо за проучване на това минало.

Извършените престъпления по време на комунистическото управление в България не са широко известни не само на българското общество, но и остават непознати на световната общественост. В подкрепа на тази констатация е факта, че в Черната книга на комунизма, изследваща престъпленията на световния комунизъм (издадена през 1997 г.), на България са посветени 2-3 страници от общо 700. Разкритията, направени след 10 ноември 1989 г., са дело на отделни изследователи и журналистически разследвания.

:

Настоящият доклад има за цел да обхване най-общо престъпленията на българския комунизъм, както и да очертае линиите на разследванията им от съдебната власт, предприети след 10 ноември 1989 г. Съдържанието на доклада е изградено на базата на публикувана в различни издания статистика (в раздела за дейността на т. нар. Народен съд) и на проучвания в архива на МВР (бившата Държавна сигурност), Главно управление на архивите при Министерския съвет - Централен държавен архив, както и в архива на Върховния касационен съд.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Престъпленията на комунизма могат да бъдат обособени в няколко групи. Първата е **престъпления срещу личността**.

Към нея се отнасят убийствата без съд, мокрите поръчки, незаконното лишаване от свобода и насилствено изтръгване на показания.

Втората е **съдебно-административни репресии** - към нея спадат разправата чрез съдебни органи, изселванията, лишаването от право за свободно предвижване в страната и в чужбина, нарушаване на правото на вероизповедение, престъпления против националното и расовото равенство.

Третата категория се отнася до **финансови и екологични престъпления**, каквито са създаването на черни партийни каси, изнасянето на национални капитали чрез външно-търговски дружества, облагодетелстване при системата на номенклатурните привилегии и специални възнаграждения на т. нар. правоимащи, както и прикриване на факти, свързани с екологични замърсявания, довели до увреждане здравословното състояние на населението. Към тази група следва да се приобщи и контрабандата на специална продукция (оръжие, боеприпаси, взривни вещества), наркотици и стоки, прикрита зад партийния евфемизъм "транзитна търговия", издигна през 1978 г. в официална държавна политика.

Четвъртата група са престъпления, свързани с **национално предателство**, като опита България да бъде превърната в 16-та република на СССР, участие във военни интервенции и държавен тероризъм, каквото е безвъзмездното подпомагане на леви терористични режими, както и на отделни лица, обявени за международни терористи. Отделно може да се разгледат и някои **документални престъпления**, извършени в края на 1989 г. и началото на 1990 г. чиято цел е да се прикрият предишни престъпления на режима, каквото се явява

унищожаването на досиетата

с дълбоки последствия за развитието на страната и политическите процеси в България след промените.

Убийства без съд

Престъпленията на новата отечественофронтовска власт започват още веднага след 9 септември 1944 г. В МВР са формирани специални групи по издирването, залавянето и избиването на набелязани за врагове на народа представители на бившата власт. Една от тези групи се ръководи от Мирчо Спасов, един от най-близките до Тодор Живков партийни функционери, придобил впоследствие печална слава с дейността си в МВР, като организатор и отговорник на лагерите край Ловеч и Скравена, и като носител на корупция и ръководител на контрабандни канали и неправомерно изразходване на милиони левове в служба "Културно наследство" към МВнР през 70-те години, ръководена от Людмила Живкова (*Източник - Христо Христов, "Секретното дело за лагерите", ИК "Иван Вазов", София, 1999 г.*).

През първите няколко месеца след 9 септември 1944 г. са избити без съд и присъда няколко десетки хиляди души. Някои източници сочат цифрата между 30 и 40 000. В други издания, близки до бившето комунистическо управление, като книгата "От девети до десети", със съставител Димитър Иванов, последният началник на Шести отдел на Шесто управление на бившата ДС, тази цифра е значително намалена - около 20 000. За безследно изчезнали в този период са обявени близо 2000 души.

Т. нар. Народен съд

Убийствата през първите месеци на "народната власт" са облечени в законова форма с издадената през октомври 1944 г. от правителството на ОФ Наредба-закон за създаването на Народен съд за съденето на фашистките престъпления. Под наказателна отговорност са привлечени ръководителите на монархическия режим и виновниците за извършените спрямо българския народ престъпления от 1 януари 1941 г. до 9 септември 1944 г.

Т. нар. **Народен съд** започва дейността си на 19 ноември 1944 г. и я приключва в края на април 1945 г. Субективността на неговите решения е предопределена още с механизма, по който се определят съдиите. Те са назначени от областните комитети на ОФ и от министъра на правосъдието. 60-те областни състава и двата върховни състава в София се произнасят по различни обвинения срещу общо 21 024 души. Издадени са общо 10 897 присъди в 131 процеса. На смърт да осъдени 2730 души, сред които са регентите, княз Кирил, братът на цар Борис III, повечето от министрите и народните представители от периода след 1941 г. 1305 души получават доживотен затвор. На

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

затвор от 1 до 20 години са осъдени 4348 души, условно - 808. Конфискувани са над 200 предприятия, както и голям брой недвижими имоти и вещи. (*Източник – "От девети до десети", съставител Д. Иванов, издателство, "Захарий Стоянов", София, 2004 г* .)

След промените по-голяма част от присъдите на т. н. Народен съд са отменени в периода 1993-1998 г. от Върховния съд. Характерно е, че съдът се произнася по индивидуални жалби за преглед на присъдите по реда на надзора от страна на потърпевши или техни наследници без да разглежда издадените съдебни актове по същество, а ги отменя на основата на процедурни нарушения, допуснати още при издаването им.

Съдебно-административни репресии

Извън дейността на Народния съд в България в периода 1946-1953 г. се провеждат редица политически процеси, чрез които комунистическият режим се разправя с опозицията и извършва чистки в армията, църквата и сред интелигенцията. Политическите процеси се извършват по съветски образец като показания са изтръгвани от следствието след нечовешки изтезания - оставяне на арестуваните без сън, системен побой, горене на нежни части от тялото. Дейността на следствените органи е организирана и поставена под ръководството на съветските съветници, подчинени пряко на дясната ръка на Сталин - Лаврентий Берия, ръководител на НКВД и други разузнавателни и полицейски органи в СССР от 1938 г. до екзекуцията му (1953).

Главното оръжие на БКП за разгрома на опозиционните сили е ДС. Борбата срещу противниците на „народната“ власт след 9 септември 1944 г. е възложена на отделение "А" в ДС към Дирекцията на народната милиция. Неговата основна задача е да разкрива, проследява, арестува, разследва "вражески елементи". В структурата му са обособени групи за борба против анархисти, троцкисти, духовенството, фашистки организации, БЗНС.

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

През 1947 г. отделение "А" прераства в отдел I при Дирекция „Държавна сигурност“. Той води борба с контрареволуционните елементи в средите на политическите партии влизаци в ОФ (без БКП) и опозиционните парти, главно с "БЗНС - Никола Петков"; с разпуснати организации, като "Бранник" и бивши полицаи и офицери. Третото направление са антипартийните прояви сред младежта, интелигенцията, духовенството и държавния апарат. През 1952 г. отдел I е трансформиран в управление III на ДС, което се запазва до 1963 г. То продължава преследването на същия контингент от противници, който вече е определян като "бивши хора". (*Източник - Архив на МВР (АМВР) - историческа справка за структурата и дейността на Държавна сигурност*).

Жертва на съдебна разправа става Никола Петков, лидер на опозицията. През юни 1947 г. неговият депутатски имунитет е отнет, арестуван е през август и осъден на смърт, като на 23 септември е обесен. Осъдени са и други отечественофронтovski партньори като земеделецът Димитър Гичев, социалдемократът Коста Лулчев и др. През 1947 г. се провеждат съдебните процеси срещу редица военни, известни като делата "Неутрален офицер" и Военен съюз, по които са осъдени близо 80 старши офицери. Уволнени са над 3500 офицери, обвинени, че са привърженици на старата власт.

След като поставя под контрол православната църква БКП насочва репресиите към католиците. През 1952 г. в поредица от пет съдебни процеса са осъдени общо 54 свещенослужители, обявени за шпиони. Четирима свещеника, сред които епископ Евгений Босилков, са осъдени на смърт и екзекутирани.

Под пълен контрол е поставена художествено-творческата и научна интелигенция и всички творчески съюзи. За тях отговаря създаденото през 1967 г. с решение на Политбюро на ЦК на БКП идеологическо управление в ДС (Шесто управление). В приоритетите му влизат "борбата срещу диверсията по идеологическа линия, контрареволуционните, националистическите и други противодържавни прояви в страната, както и борбата срещу различните нелегални организации и групи, терора, изменниците на родината, идеологическото разложение сред интелигенцията и младежта" (*Източник - АМВР, ф. 22, оп. 1, историческа справка за Шесто управление*).

В началото на 70-те години интелигенцията вече е напълно контролирана. В един от докладите на идеологическото управление от 1972 г. се посочва:

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

"В настоящия момент органите на ДС водят агентурно-оперативна работа за разкриване и пресичане на подривна дейност в средите на българската художествено-творческа и научна интелигенция, наброяваща: В творческите съюзи и културни институти около 9500 души; в Комитета за телевизия и радио, Комитета по печата, СБЖ и други пропагандни институти - 5300 души; в БАН и нейните подразделения - 6700 души и в системата на здравеопазването - 4250 души". (Изт. - АМВР, ф. 22, оп. 1, а. е. 3, строго секретна справка на Шесто управление на ДС за "Оперативната обстановка по линия на художествено-творческата и научната интелигенция за 1970-1972 г.").

Политическите процеси се използват умело и за разправата с "врага с партиен билет". Процесът срещу зам.-министър-председателя Трайчо Костов и 11 негови привърженици поставя началото на мащабна акция за гонения в партийните редици, която продължава до смъртта на Сталин през 1953. Чистката засяга и самата ДС, и нейния висш апарат. До 1956 г. са уволнени 5108 служители, на практика е подменен целият състав (*Източник – Асенов Бончо, "От Шесто за Шесто и след това", София, 1999 г* .).

Исклучително показателна е съдбата на първия началник на контраразузнаването след 9 септември и на следствените органи Стефан Богданов. Той също е арестуван през 1949 г. по заповед на Вълко Червенков в обвинение в съучастие в заговора на Трайчо Костов. Богданов, който е с особени заслуги като агент на НКВД в края на 30-те години и създава съветска разузнавателна мрежа в София, Пловдив и Варна, е подложен на жестоки изтезания от доскорошните си подчинени. В изложението си до Червенков Богданов описва чудовищната инквизиция, на която е бил подложен от следователите "алхимици". Той посочва, че по жестокост полицейският терор дори не може да сравни със "сегашния ужас".

Пребиван, държан денонощно изправен и буден в продължение на седмици и чрез разтапяне на ставните мазнини следствието иска той да признае, че е подслушвал съветската легация и телефоните на Георги Димитров и Васил Коларов. За да спре непоносимите мъки бившият началник на контраразузнаването "признава", че е получил нареждане от Трайчо Костов да арестува Васил Коларов и Вълко Червенков. В своите спомени, издадени след промените в България, Стефан Богданов пише:

"Всички незаконни убийства и "ликвидации" на "класови врагове" се осъществяваха по лични разпореждания на Антон Югов (министър на вътрешните работи, бел. а.) чрез

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

кроткия негов послушник Руси Христозов. Някъде в указанията си за кървав терор той се аргументираше и с личните нареждания на Г. Димитров... Държавна сигурност беше изцяло подчинена на съветските съветници на Берия... Ръководители на най-големите извращения в ДС бяха прикрепените към всяко отделение съветски чекисти."

(Източник – Богданов Стефан, "Две смърти няма, а без една не може", Издателска компания "К&М", София, 1991 г.) За периода 1949-1956 г. над 22 000 души минават през арестите. Изселените след 9 септември 1944 г. семейства са 7025, чиито членове наброяват близо 25 000 души (Източник – Асенов Бончо, "От Шесто за Шесто", Перник, 1994 г .).

Лагерите и ТВО

Втората основна задача, която БКП поставя на Държавна сигурност, е да организира и осъществява въдворяването на опасните за народната власт лица в лагери трудововъзпитателни-общжития (ТВО). Незаконните задържания са подпечатани с решение на ЦК на БРП(к) от 17 декември 1944 г., с което на ДС се разрешава да арестува всеки, за когото смята, че е фашистки или реакционно настроен, независимо от партийната му принадлежност. Комунистически лагери се създават без специални решения веднага след 9 септември.

Първият лагер е създаден до Сандански - гара Свети Врач, през януари 1945 г. и просъществува до март същата година (Източникът в тази глава е документалната книга на Хр. Христов "Секретното дело за лагерите", ИК "Иван Вазов", София, 1999 г., в която са събрани всички факти и данни по дело № 4/1990 г. по описа на Прокуратурата на въоръжените сили, установени по време на разследването за лагерите и последвалия процес във Военната колегия на Върховния съд през 1993 г .). След това е преместен в Станке Димитров (днешна Дупница), където функционира до септември 1945 г. Друг лагер от март 1947 г. до 1948 г. е създаден край яз. "Росица" (днешен "Стамболийски") . От октомври 1945 г. до края на 1946 г. в пернишката мина "Куциян" са въдворявани белогвардейци.

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

През 1948 г. "Куциян" се разделя на две, защото са докарани голям брой земеделци Николапетковисти и една част от лагеристите е преместена край с. Богданов дол, Пернишко до 1951 г., а друга в с. Николаево, Казанлъшко, до юли 1949 г. Лагер се създава и в с. Ножарево, Силистренско, от началото на 1947 г. до средата на 1952 г.. За жени е организиран лагер в един от манастирите край В. Търново, който през 1947 г. е преместен в с. Босна, Тутраканско. Край с. Бошуля, Пазарджишко, от 1945 г. до 1949 г. е просъществувал лагер само за криминално проявени лица.

В архива на МВР са запазени документи за съществуването на секретно място за задържане на лица от ДС край Пазарджик, обозначено като лагер "С" (секретен). Той действа в периода 1947-1949 г. и се използва за вербуването на различни лица от етносите за нуждите на контраразузнаването, но скоро след създаването му в него започват да се изпращат всякакви хора. През лагера "С" преминават няколко хиляди души, десетки са загиналите. При закриването му по-голямата част са въдворени в ТВО (Трудово-възпитателно общежитие) Белене, а на 6 души, членове на ВМРО, оцелели от самото начало, им е наложен доживотен арест без съд и присъда, с мотива, че са станали свидетели на убийствата в лагера.

През април 1949 г. Министерски съвет, с председател Васил Коларов, приема на островите на Белене да се организира ТВО и то да стане основен лагер за политически лица. След създаването му всички политически противници на БКП са събрани там. Броят на въдворените през 1949 г. е над 4500 души. През 1952 г. в него се намират 2323 лица, от които 2248 мъже и 75 жени. От тях само 144 са криминални престъпници, почти двойно повече са "разпространители на злостни слухове и вражески пропаганди, разпространяване на анонимки и други разни".

През септември 1953 г. Политбюро на ЦК на БКП закрива ТВО Белене. От 1 януари 1954 г. до 5 ноември 1956 г. в България няма въдворяване по политически причини. След народното въстание в Унгария през есента на 1956 г. Белене отново се превръща в политически лагер, като е напълнено с опасните за комунистическите управници лица. С протокол "Б" №9 от 17 ноември 1956 г. Политбюро на ЦК на БКП взема решение за изселване на всички обществено опасни лица. В него е записано: "Да се въдворят в ТВО-Белене най-опасните за реда и сигурността на страната вражески и престъпни елементи, настанили се на местоживеене в София и други големи градове".

През август 1959 г. при едно интервю с чуждестранни журналисти министър-председателят Антон Югов, заявява, че в България няма вече ТВО, въпреки че Белене работи с пълна сила. За да не предизвика негативни външнополитически

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

последствия, с решение от 27 август 1959 г. Политбюро приема да се освободят всички 276 политически и 981 лица за криминални прояви. В ТВО остават 166 лица, определени като "непоправими рецидивисти".

На същото заседание вътрешният министър Георги Цанков в строго секретен доклад посочва какво трябва да стане с останалите 166 рецидивисти. Той излага пред Политбюро решението, че *"за по-правилното и по-ефективно водене на борбата срещу криминалните рецидивисти и хулиганите е целесъобразно да се разреши сега - временно МВР в отделни случаи за лица по много прецизна оценка, които са станали нетърпими за обществото поради многобройните нарушения от тяхна страна на спокойствието на гражданите, да ги изпраща на принудителен физически труд в отделни обекти като каменни кариери и други подобни"*.

Предложено е на Политбюро неосвободените 166 лица от Белене да останат на тежък физически труд. Въпреки че няма открито решение на Политбюро, предложението на вътрешния министър Цанков е изпълнено. Въпросните 166 рецидивисти поставят началото на лагера край Ловеч. Съдбата на заточените там е решена с благословията на Тодор Живков след разговор на министър Георги Цанков. Това разкрива стенограмата от заседанието на Политбюро от 5 април 1962 г., когато вече скандалът с лагера тресе партията и Политбюро решава да го закрие. Изказването на Георги Цанков показва, че още през 1959 г. Живков е бил информиран за новия лагер:

"През 1959 г. ние разгледахме обстановката в страната и дойдохме до заключението, че не ще може да държим лагера Белене. Говорихме с др. Живков няма ли да е разумно да закрият този лагер. Ако има хора, които са непоправими, да се пратят в затворите. Белене остана за усложнено време. Ставаше въпрос за една група от 500-600 души - какво да ги правим? Дали да ги пуснем и да започнем да ги гоним наново или да ги изолираме някъде. Тогава решихме да открием една кариера в Ловеч, където да приберем тези хора и да ги превъзпитаваме чрез тежък физически труд"

Прокуратурата установява, че режимът в лагера е бил изключително тежък. От показанията на оцелелите лагеристи е установено, че дневната норма за мъжете е между 8-20 куб. м камъни. Всичко се е извършвало на бегом. Храната обикновено била постна и предимно от зеленчуци. Дневната дажба от хляб е била около 700 грама и се е давала наведнъж вечер. Къпането е ставало само в близката р. Осъм. Лагеристите са обличани в стари войнишки дрехи, били са въшлясали, а в бараките не е могло да се спи от паразити. Повече от година не е имало никакво лекарско обслужване. Бившият лагерист Нено Христов от с. Изворово, Старозагорско, свидетелства: *"Никога през*

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

живота си не бях виждал гнойни рани по телата на хората, в които имаше червеи. Единственото нещо, което можеше да се направи, бе да помолиш близките да уринират върху раните по гърбовете, за да заздравеят, други средства нямаше..."

Назначената през юли 1990 г. от Прокуратурата на въоръжените сили лекарска експертиза, заключава:

"Лагеристите не са имали възможност да говорят помежду си, да поддържат контакт с външния свят, да предявяват претенции и оплаквания, да запазят личното си достойнство и самочувствие на човешки същества. Още при постъпването в лагера, както и по време на целия престой в него, повечето от тях са били жестоко и в повечето случаи безпричинно бити с тояги и гумени маркучи... Условията на живот са носили известен белег на неоправдан садизъм..."

Писмени разпореждания за режима в лагера не са давани. В показанията си всички от ръководството на лагера край Ловеч сочат, че са действали единствено по устни указания на зам.-вътрешния министър Мирчо Спасов. От 1501 минали през концлагера край Ловеч 155 души стават жертва на терора в него, за 147 са намерени смъртни актове. В него са изпращани хора заради разказване на вицове, бивши депутати-земеделци и юноши между 16 и 18 години за различни криминални или хулигански прояви. ЦК закрива лагера през 1962 г. след като двама лагеристи успяват да избягат от кариерата край Ловеч, но са заловени на границата и пред следствието разкриват смразяващата картина на убийствата в трудовата група-Ловеч.

Следствието сигнализира ЦК, която съставя комисия за разследване на случая, чиято дейност потвърждава фактите за извършени убийства. Комисията предлага на Мирчо Спасов да се наложи партийно наказание "порицание". В секретната стенограма Живков го защитава: *"Той е дисциплиниран човек. Този случай го е съкрушил. Аз разговарях с него много сурово, питах го: "Ти идиот ли си, та допускаш такова нещо?" Той е златен човек, много предан, но бе малко стихиен. Да му запишем партийно наказание."*

Търсенето на съдебна отговорност за убийствата започва едва след 10 ноември 1989 г. и обхваща само дейността на последните лагери край Ловеч и Скравена, тъй като за останалите не е открита подробна документация. Следствието е образувано през март 1990 г. в Прокуратурата на въоръжените сили след публикации в пресата. През април 1990 г. Народното събрание с председател Станко Тодоров приема поправка в

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

Наказателния кодекс (НК) специално за престъпленията в Ловеч.

С нея давностният срок за убийство на две или повече лица е увеличен от 20 на 35 години. Последният комунистически парламент обаче "пропуска" да придаде обратна сила на текста и той остава неприложим. Военната прокуратурата прекратява следствието поради наличието на изтекла давност за извършените престъпления.

Прокуратурата търси и други правни възможности да подведе под отговорност бившето ръководство на лагера и организатора му Мирчо Спасов, но те не се увенчават с успех. Магистратите стигат до извода, че по време на управлението на Живков в НК е предвидено да не се погасява давността при престъпления срещу човечеството, но не и при престъпления срещу човечността. Тази тънка юридическа формулировка води до разминаване с Общата декларация за правата на човека на ООН от 1966 г., която България ратифицира през 1976 г.

Отсъствието на наказателен състав за престъпления срещу човечността се оказва в разрез и с редица други международни конвенции за престъпления против човечеството и изтезанията, към които България се е присъединила. Една такава поправка би се отнесла към Международния пакт за гражданските и политическите права, посочващ, че нищо не може да пречи "едно лице да бъде осъдено за действие или бездействие, което по време на извършването му е съставлявало престъпление, съгласно общите правни норми, признати от всички народи".

Следващият главен прокурор Мартин Гунев възобновява следствието като търси намесата на Седмото Велико Народно събрание, което сезира да се произнесе по проблема с давността. Той настоява ВНС да тълкува поправката на чл. 80, ал. 1 от НК за увеличения давностен срок. Държавният обвинител формулира три хипотези. Първата е, че изменението се отнася за бъдещи престъпления. Втората, че поправката обхваща всички престъпления, извършени след 1955 г. И третата, че давността за престъпления като тези в лагерите не е могла да тече до 10 ноември 1989 г. ВНС не се произнася и не дава никакъв отговор. По същия проблем Върховният съд отклонява искането на главния прокурор за издаване на тълкувателно решение по казуса. Отказът на Върховния съд е мотивиран с "липса на противоречива практика". Следствието отново е прекратено.

Делото е възобновено наново през пролетта на 1992 г., след като за главен прокурор е

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

избран Иван Татарчев. Той се разпорежда да бъдат арестувани всички живи бивши ръководители на лагера и надзиратели и повдига обвинение срещу Тодор Живков. През есента на същата година обаче Татарчев прекратява обвинението срещу бившия генерален секретар на БКП. Обвинителният акт на Прокуратурата на въоръжените сили посочва, че са събрани доказателства за извършването на 14 умишлени убийства. Подсъдими са Мирчо Спасов, бивш зам.-министър на вътрешните работи и началника на лагера Петър Гогов, обвинени в длъжностно престъпление, надзирателят Николай Газдов, обвинен за 12 убийства, зам.-началникът на лагера Цвятко Горанов - за 6 (той почива в дома си при мярка за неотклонение домашен арест) и надзирателката Юлияна Ръжгева за две убийства.

Пред следствието Спасов прави самопризнанието: *"От днешно време преценявам, че беше нереално да се изпращат в лагера лица без присъди, но по това време не мислех така. Ние - Политбюро на ЦК на БКП и нашето министерство силно копирахме съветските другари, техния опит. През 1959 г. бях най-младият заместник министър на вътрешните работи и ме натовариха да отговарям и създам лагера край Ловеч".*

На 8 юни 1993 г. състав на Военна колегия на Върховния съд с председател Николай Чирипов дава ход на делото от 48 тома, като определя, че ще се произнесе за давността в края на съдебния процес. Лично главният прокурор Иван Татарчев в съдебната зала пледира за издаването на смъртни присъди на всички подсъдими. Месец след началото на делото 82-годишният Мирчо Спасов почива. През септември 1993 г. съдът намира, че съществува процесуална пречка за продължаване на процеса (дотогава генералското звание на Спасов по време на извършване на престъпленията дава основание на Върховния съд да води делото), прекратява го и изпраща делото по компетентност на Плевенския военен съд.

Същата година делото е върнато във Върховния съд, но през следващите шест години процесът е миниран от липсата на съдебни заседатели, избирани от Народното събрание. Бездействието на парламента демонстрира безразличието и незаинтересоваността на различните парламентарни мнозинства през този период. Едва през 1999 г. Народното събрание приема решение за избор на съдебни заседатели. Минават още 20 месеца, докато мнозинството на ОДС гласува избора. Делото е подновено отново.

С решение от 11 юли 2002 г. обаче Върховният съд го прекратява като в мотивите си посочва стария основен проблем - изтеклата давност. Мнозинствата на СДС в парламента през 1991-1992 г. и през 1997-2001 г. не почерпват опит от други страни

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

като Германия, където парламентарът приема, че за престъпленията, извършени на територията на бившата ГДР по време на режима не може да тече давностен срок. Единственото наказание за Газдов и Ръжгева е 3-годишният престой в следствения арест, толкова, колкото е съществувал и адът край Ловеч.

БСП като правопреемник на БКП се задоволява с изключването на Мирчо Спасов от партията. Председателят на Държавния съвет Петър Младенов през март 1990 г. му отнема генералското звание и всички награди за допуснатите извращения в лагерите Ловеч и Скравена. Наследниците на компартията обаче не са се извинили на нацията за извършваните престъпления в лагерите и ТВО-та по време на комунизма. В България нито едно парламентарно мнозинство досега не е погледнало радикално на проблема с давността, предвидена за най-тежкото престъпление - убийство и не е предложило тя да отпадне.

„Вражеската” емиграция и нарушаването на основни човешки права

През всичките 45 години комунистическа власт управляващите в България възприемат емиграцията като заплаха за създаването на реална опозиция вън от страната. Затова в документите на Политбюро и на ДС емиграция е назовавана "вражеска". Понятието "вражеска емиграция" се формира в средата 50-те години като обединява "контрареволуционните елементи", "изменниците" и "невъзвращенците". "Вражеската" емиграция не наброява никаква внушителна цифра. Нейният брой е твърде нисък в сравнение с някои други страни от Източния блок като Полша, Чехословакия или ГДР. От Източна Германия само след бунта през 1953 г. напускат 120 000 души, а от края на Втората световна война до построяването на Берлинската стена през август 1961 г. - 2, 7 млн. души (*Източник - Волф Маркус, "Супершпионин", ИК "Труд", София, 1998 г.*).

Броят на враговете на комунистическа София сред емигрантите е много по-скромен. В докладна записка до Политбюро от 1966 г. председателят на КДС Ангел Солаков посочва, че като изменници на родината са регистрирани 5933 лица и 372 невъзвращенци (*Източник - ЦДА, ф. 1, оп. 64, а. е. 359, решение "Б" № 15 от 27 декември 1966 г. на Политбюро на ЦК на БКП "За пресичане възможностите на капиталистическите разузнавания да провеждат подривна дейност против НРБ чрез вражеската емиграция"*). В друг доклад до Политбюро МВР обобщава, че от 9 септември 1944 г. до 1974 г. от

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

България са избягали около 10 500 български граждани, без в тази цифра да са включени невъзвращените от турски произход (*Източник - ЦДА, ф. 1, оп. 35, а. е. 4924, решение "А" № 399 от 5 септември 1974 г. на Политбюро на ЦК на БКП "За даване на амнистия на български граждани, извършили след 9 септември 1944 г. престъпление "бягство зад граница" във връзка с 30-годишнината от социалистическата революция*).

Репресиите срещу семействата на политическите емигранти се изразяват с лишаване от основни човешки права. На близките се забранява да напускат страната, нарушена е неприкосновеността на кореспонденцията (*Източник - ЦДА, ф. 1, оп. 64, а. е. 168, решение "Б" № 8 от 14 юни 1952 г. на Политбюро на ЦК на БКП за разрешение на МВР да проверява кореспонденцията и колетните пратки, разменяни между избягали в капиталистически страни изменници на родината и граждани в страната*), осъществява се системен тормоз, а на децата на бегълците е лепнат етикета на неблагонадеждни и им се ограничават възможностите за образование и работа. Важно е да се отбележи, че през януари 1990 г. Политбюро начело с Петър Младенов, Андрей Луканов и Александър Лилев взема решение, с което реабилитира българските емигранти, но само тези които са пострадали по време на Сталинския терор в СССР.

Мокрите поръчки

Политическите убийства и отвлеченията зад граница са част от методите, които комунистическият режим използва, за да затвори устата на критиците зад граница, след като се разправя с вътрешната опозиция. В архива на ДС в края на 60-те години съществуват документи, потвърждаващи, че ДС включва в арсенала си ликвидирането на противници чрез физическо убийство. Така например, в Шесто управление е образувано дело за оперативна разработка под кодовото име "Гестаповец" срещу лидера на Българския национален фронт и бивш водач на легионерите Иван Дочев. В един от докладите на управлението е посочено, че "има съвместен план с КГБ на СССР, с който се цели да се обезвреди обекта" (*Източник - АМВР, ф. 22, оп. 1, а. е. 8, доклад на II отдел на Шесто управление за "Работата по линия на вражеската емиграция през 1972 г."*).

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

През 1974 г. МВР, ръководено от Димитър Стоянов, успява да отвлече от Дания 59-годишния Борис Арсов, лидер на емигрантската организация Съюз на българските революционни комитети. В оцелялото дело за оперативна разработка срещу него е запазен план за неговото физическо ликвидиране с подробни указания към агента на ДС за начините, по които може да извърши убийството (*Източник - Христо Христов "Държавна сигурност срещу българската емиграция", ИК "Иван Вазов", София, 2000г. , документална книга, изградена върху секретни документи от разработка № 9867/73 "Терористи" на Второ главно управление на ДС (контраразузнаването) срещу Борис Арсов и на други секретни материали от досието му*).

Планът за убийство не успява, защото агентът, избран за извършването му, не го изпълнява. В резултат на това Арсов е отвлечен, а след отказа да сътрудничи на ДС в София за разобличаването на "вражеската" емиграция той е осъден на 15 години затвор. Изпратен е в затвора в Пазарджик, където седмица по-късно е намерен обесен на три вратовръзки, след като при настаняването му от него са иззети всички дрехи и предмети. През 1992 г. Военната прокуратура в Пловдив започва разследване по случая, което не е приключило и до днес. Четири години по-късно на 7 септември, рождения ден на Живков, в Лондон в крака на писателя Георги Марков е изстреляна специална сачма с отрова, която довежда до неговата смърт.

Най-изявеният критик на комунистическата система и тоталитарния строй в комунистическа България почива на 11 септември, а покушението срещу него се превръща в нарицателно при споменаването на България в Западния свят като страна, извършваща терористични акции срещу инакомислещите си граждани. Седмица преди убийството на Марков е извършено неуспешно покушение срещу журналиста Владимир Костов в Париж, който година по-рано изменя като офицер от българското разузнаване и е осъден на смърт от военния съд в София.

Разследването на убийството на Марков след 10 ноември 1989 г. се натъква на множество пречки. Главната се оказва унищожаването на досиетата на писателя в Шесто управление и Първо главно управление на ДС през януари 1990 г., възлизаци на 16 тома. За това престъпление на подсъдимата скамейка през 1992 г. са изправени последният началник на разузнаването при Живков ген. Владимир Тодоров и зам.-вътрешният министър ген. Стоян Савов, отговарящ от 1973 г. за операциите на разузнаването. Савов слага край на живота си два дни преди съдебния процес. В джоба му е открито предсмъртно писмо в което той заявява, че ДС няма никакво отношение към атентата срещу папата, но нито и дума за случая с Марков. Владимир Тодоров е осъден за унищожаването само на част от 16-те тома досиета на писателя и ефективно излежава 10-месечна присъда. Това е една от малкото присъди постановени

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

от съда за престъпления по времето на комунизма.

През 1993 г. следствието по делото Марков установява, че агентът, натоварен с "неутрализирането" на писателя, живее в Дания. Той е разпитан от представители на Скотланд Ярд и датската полиция. България обаче не представя на Дания поисканите документи за неговото сътрудничество с ДС, за да го съди за шпионаж и месец след разпита агентът изчезва. Въпреки публичните обещания на двама президенти - Желю Желев и Петър Стоянов - по делото не се стига до напредък. Желев неколкократно поставя пред държавното ръководство на Русия въпроса за предаването на документи на КГБ свързани с България, включително и по случая, но тази политика не е продължена от президентите Стоянов и Георги Първанов. Въпреки публичните изявления на бившия началник на контраразузнаването в ПГУ на КГБ ген. Олег Калугин, че лично Живков е поискал от КГБ помощ за ликвидирането на Марков, бившият диктатор така и не е обвинен.

През 1999 г. в архива на МВР при журналистическо проучване са открити множество архивни документи, потвърждаващи първостепенното място, заемано от Марков в целите на ДС, както и такива документи, които потвърждават неговото убийство в Лондон, неизвестни дотогава на следствието. След публикуването им (в "Демокрация") президентът Петър Стоянов награждава посмъртно писателя с най-високия държавен орден "Стара планина" I степен. През 2000 г. Софийският апелативен съд отхвърля искането на прокуратурата за прекратяване на делото поради изтекла давност и постановява, че тя изтича през 2008 г. От 1999 г., когато е пенсиониран следователят по делото Богдан Карайотов, този случай не е сред приоритетите на следствието и прокуратурата.

Към мокрите поръчки, извършвани от ДС, могат да бъдат причислени и убийствата през 80-те години в затвора в Пазарджик на журналиста Георги Заркин и екскурзовода Володя Наков. Те са съдени за публично изразяване на недоволство от обществения строй, писане на писма до западни посолства и желание за напускане на страната. Смъртта им настъпва в резултат на побой, нанесен от осъдени за тежки криминални престъпления лица, вкарани нарочно в килиите им от ДС, на които впоследствие присъдите са отменени.

След промените тези убийства се разследват от военната прокуратура в Пловдив, която привлича като обвиняем бившия началника на затвора в Пазарджик полк. Ангел Топкаров, награден с орден от Живков през 1978 г., но не са доведени до край. Друго убийство, но чрез съд е това на разузнавача Димитър Димитров, разстрелян в

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

Софийския затвор на 7 май 1986 г. През 1993 г. Прокуратурата на въоръжените сили изправя на подсъдимата скамейка о. з. ген. Петър Чергиланов, бивш началник на Трето управление на ДС (военното контраразузнаване), о. з. ген. Костадин Коцалиев, бивш началник на Главно следствено управление в МВР, полк. Цветан Първанов, бивш началник на I отдел на ВКР и подп. Симеон Спасов, следовател в бившето ГСУ. Ход на процеса срещу тях не е даден.

Т. нар. възродителен процес

Насилственото преименуване на българските турци бележи един от най-мрачните актове на Живковия режим. Масовите изселвания на български турци съпътства всички години на комунистическия режим. През 1950-1951 г. страната напускат 156 410 турци, през 1969-1979 г. – 114 420, а през лятото на 1989 г. – над 220 000. Смяната на имената на българските турци е осъществено през 1984-1985 г. В обвинителния акт на Прокуратурата на въоръжените сили от 1993 г. (наброяващ 74 страници) са установени следните факти:

"На съвещание на 8 май 1984 г. в резиденция Бояна Живков е направил изказване, с което е подкрепил представените за обсъждания проекторешения на Политбюро на ЦК на БКП в открит за общо ползване и закрит само за висшия ешелон варианти. В открития вариант Живков предлага "всички партийни държавни и стопански организации да провеждат партийната политика към групата на българските граждани с турско-арабски имена, наричани в документа "български турци" при зачитане на Конституцията". С това решение се набеязват и редица мероприятия за икономическото развитие, патриотичното възпитание и приемането във ВУЗ на младежи от тази група.

В него обаче не се съдържат всички мерки и е изготвено допълнително решение, утвърдено с протокол №371/1984 г. в отдел "Деловодство" на ЦК. С него се набеязват серия мероприятия срещу протурската и проислямска пропаганда, срещу учители "български турци" с националистически и други прояви, за материална и социална подкрепа на браковете между българи и "български турци". В изказването си Живков е подкрепил и двата проекта и е посочил, че по етническия въпрос решенията следва да се изпълняват при пълна секретност. Той допълнил предложените мерки като в

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

изказването си посочил:

1. Да се работи решително за повсеместна и изключителна употреба на българския език. Говорещите друг език, особено турски, да не се обслужват в магазините, другите обществени заведения и учреждения.
2. За успешното решаване на въпроса било нужно настъпление, а не игра. Трябвало за два часа да се изселят някои националисти, настроени протурски. "Българските турци" се плашели най-много от това и то трябвало да се използва.

В заключение извън протокола Живков заявил, че е взел решение за смяна на имената на "българските турци" еднолично, на своя отговорност. Мотивирал се с дългогодишния си опит и неоспорим авторитет на партиен лидер. Той заявил, че на следващия генерален секретар на ЦК на БКП щели да бъдат необходими поне 10 години да набере кураж да реши този опасен за страната проблем. Министър-председателят Георги Атанасов го подкрепил като посочил, че бил назрял историческият момент много целенасочено да се проведат допълнителни комплекси мероприятия да се ускори решително приобщаването на това население и да се завърши този процес. Едноличното решение на Живков следвало да се реализира чрез партийния апарат на БКП под ръководството на премиера Г. Атанасов и на държавните репресивни органи под ръководството на министъра на вътрешните работи Димитър Стоянов.

На 10 декември 1984 г. Атанасов и Стоянов получили от Живков указания. Вътрешният министър провел съвещание на ръководството на МВР и заповядал чрез началниците на окръжните управления на министерството да се предприеме преименуването на българските граждани с турски имена във всички окръзи, където има такова компактно население. Министърът се разпоредил да се вземат всички сериозни мерки за пресичане на всякаква съпротива срещу този процес, която би довела до ексцесии, злепоставящи страната пред външния свят (*Източник - обвинителен акт на Прокуратурата на въоръжените сили по дело № 1/1991 г. за възродителния процес*).

В обвинителния акт е посочено: *"Държавното ръководство на НРБ в лицето на обвиняемия Живков избрало следния начин за решаване на въпроса за консолидация на българската нация. Без промяна в законодателството, опирайки се на безконтролната власт на партийния апарат на БКП и използвайки противозаконни репресивни мерки, осъществени от органите на МВР, в условията на информационна цензура, процесът на смяна на имената да бъде представен в страната и пред международната общественост като масово, спонтанно движение на българските граждани с турско-арабски имена".*

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

"Възродителният процес" е отречен от самата БКП с решение на Политбюро в края на декември 1989 г., с което се опитва да излезе от международната изолация, в която България изпада след смяната на имената. През 1991 г. прокуратурата на въоръжените сили повдига обвинения срещу Димитър Стоянов, Тодор Живков, Пенчо Кубадински, Георги Атанасов и Петър Младенов. Делото неколкратно е внасяно от прокуратурата за разглеждане във Върховния съд, но е връщано за доразследване. Формална пречка се намира в необходимостта от разпит на няколко хиляди изселили се български турци, за които държавното обвинение твърди, че са пострадали. Прокуратурата посочва, че Турция не е изпълнила поисканата съдебна поръчка за разпит на въпросните граждани. Единствен жив от обвиняемите е Георги Атанасов.

16-та република

По време на управлението си **Тодор Живков** отправя две тайни предложения до СССР за приемането на България като 16-та република на съветската империя. Първият път е до Никита Хрушчов през 1963 г., а вторият до Леонид Брежнев десет години по-късно. Само отказът на Хрушчов е пречката България не само да загуби своя суверенитет, но и да престане да съществува като самостоятелна държава. "Въпросът не е до българския народ, а външнополитически", коментира Хрушчов предложението, чието приемане би довело повече до проблеми за Кремъл в международен план, отколкото до плюсове. (Източник – „Предатели и предателства в българската история“, изд. "Български писател", София, 1993 г.) Въпросът за присъединяването на България към СССР се обсъжда на пленум на ЦК на БКП на 4 ноември 1963 г. Извадки от стенограмата от заседанието разкриват настроенятията в ръководството на компартията.

Акад. Тодор Павлов, член на ЦК и на Политбюро: "Да се проведе по този въпрос референдум няма смисъл, но ние трябва да проведем такава кампания, така да разясним целия въпрос, че да няма никакво колебание сред народните маси и решението да бъде прието единодушно".

Димо Димчев, завеждащ отдел "Външна политика и международни връзки на ЦК на

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

БКП: "Никога нашите комунисти не са възпитавани другояче, освен да считат, че Съветският съюз е наше отечество, че Съветският съюз е наше завоевание".

Цола Драгойчева, член на ЦК и председател на Общонародния комитет за българо-съветска дружба: "Още веднъж споделям възторга и радостта да работя като комунист, където ме изпрати партията, за минаването на нашата страна в общото семейство на Съветския съюз и да бъдем една от републиките на Съветския съюз".

Раденко Видински, член на ЦК на БКП: "Може би едва ли ще има по-голяма радост от това да видя своя народ във великото семейство на съветските народи. Поради това не с една, не с две, а с пет ръце, ако имам, ще подкрепя предложението час по-скоро да се влеем във великото семейство на съветските народи".

Лъчезар Аврамов, кандидат-член на ЦК на БКП: "Всички поколения български комунисти, както нашите деди и бащи, така и ние самите, сме лелеели в гърдите си мечтата да превърнем нашата страна в частица от великия Съветски съюз".

Димитър Димов, кандидат-член на ЦК на БКП: "При един разговор с Георги Димитров във Варна Георги Димитров се изрази, че неговият идеал е България да стане член на семейството на великия Съветски съюз. С предложението на Политбюро, изнесено от другаря Тодор Живков, ние започваме фактически да осъществяваме тази мечта."

Тодор Живков, първи секретар на ЦК на БКП и председател на Министерския съвет: "*Политбюро смята, че след този пленум не следва под никаква форма да се говори на когото и да било и където и да било. Да не забравяме, че великобългарският шовинизъм е много дълбоко вкоренен в някои среди и хора в нашата страна. Аз не говоря за бившите хора. Имам предвид членове на партията, особено в средите на интелигенцията и в някои среди на младежта. Ние трябва да държим сметка за това. Ние няма да правим сливане от ден до пладне, а навеки, което ще бъде образец за всички страни. Ето защо трябва да се подготвим*".

(
Източник - "1963 – Отричането от България", ИК "Огледало", София, 1994 г.

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

).

По този повод първият демократично избран президент д-р Желю Желев отбелязва в своите мемоари: "Колко цинично е било отношението на партийната върхушка на БКП към държавния суверенитет на Република България може да се види от едно изказване на Т. Живков от 13 юли 1963 г. в зала "Георги Кирков" на Партийния дом: "Суверенитета народът го разбира да има ядене, да живее. Ето това е суверенитетът - щастие и благоденствие на народа. Ние работим за народа, а не за формата" (*Източник - Желев Желю, "В голямата политика", ИК "Труд", София, 1998 г.*

).

След като Хрущов отклонява решението на Политбюро на ЦК, през юли 1973 г., когато на власт в СССР е Леонид Брежнев, висшето партийно ръководство на БКП обсъжда приемането на документ под заглавието "Основни насоки за развитието на всестранното сътрудничество със СССР в етапа на изграждането на развито социалистическо общество в НРБ", предвиждащ тотална съветизация на страната. Стенограмата от пленума показва как партийната върхушка възприема постановките, предложени от Живков.

Милко Тарабанов, член на ЦК на БКП и постоянен представител на България в ООН: "Това положение е преломен момент в историческия път на българския народ, бележи нова ера в историческото развитие, създава нови изключителни възможности за бързо изграждане на развито социалистическо общество у нас. Идните поколения ще се гордеят с това дело, ще ни бъдат благодарни, особено на първия секретар на БКП, другаря Тодор Живков. Нищо друго да не беше извършил другарят Тодор Живков освен предлагането и обосноваването на този документ, името му щеше да остане в най-новата история на българския народ, наред с имената на най-заслужилите - Благоев и Димитров, ще влезе в историята наред с творителите (?!!!) на българската държава".

Димо Дичев, член на ЦК и председател на Съюза на активните борци против фашизма и капитализма: "В миналото комунистите не са мислили да създават отделни националистически държави. Не е било възможно да се мисли тогава, че ние няма да бъдем една шестнадесета или седемнадесета държава".

Георги Джагаров, зам.-председател на Държавния съвет и член на ЦК на БКП: "Едва

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

ли е нужно и аз да подчертавам, че и с този доклад другарят Тодор Живков прояви онези качества, които ние отдавна познаваме, за които го уважаваме и обичаме като мъдър и прозорлив ръководител на България, онези качества, които му спечелиха име на един от най-изтъкнатите дейци".

Борис Велчев, член на Политбюро и секретар на ЦК на БКП: "Единодушното одобрение и подкрепа на "Основните насоки" от ЦК, изразено с бурни аплодисменти, са ярък израз на голямата радост и законна гордост, които ни вълнуват в този момент. Всеки един от нас дълбоко осъзнава, че е извършено едно историческо дело за бъдещето на нашата социалистическа родина - Народна република България".

В същия дух се изказват **Димитър Жулев**, член на ЦК и посланик в Москва, **Константи н Теллалов**,

член на ЦК и завеждащ отдел "Международни връзки",

Костадин Гяуров,

председател на ЦС на Българските професионални съюзи,

Петър Дюлгеро,

първи секретар на ОК на БКП в Благоевград,

Георги Трайков,

първи зам.-председател на Държавния съвет и главен секретар на БЗНС,

Димитър Стоянов,

кандидат-член на ЦК и министър на вътрешните работи,

ген. Иван Врачев,

член на ЦК и председател на Комитета по туризма и всички други без изключение, които се изказват. (

Източник - Желев Желю, "В голямата политика", ИК "Труд", София, 1998 г

).

Тодор Живков, първи секретар на ЦК на БКП и председател на Държавния съвет:

"Очевидно не е целесъобразно да се публикува документът, който беше изнесен пред настоящия пленум на ЦК. Не е целесъобразно също така да се представи в този вид на цялата партия. Не бива такъв документ да попада в западните вражески централи, защото ще има да го навиват две години". (

Източник – „Предатели и предателства в българската история

”).

При посещението на Брежнев в България през септември 1973 г. Живков се договаря приобщаването на България към СССР по всички направления и всички сфери от

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

обществено-политическия живот да се запази в тайна: "Ние се споразумяхме със съветските другари да не разгласяваме широко нито документа, приет от юлския пленум, нито нашата съвместна договореност с КПСС да действаме в това направление".

Интеграцията със СССР е първостепенна политика на Живков и след смъртта на Брежнев през 1982 г. до идването на Михаил Горбачов, който не е така доброжелателно настроен към българския комунистически диктатор, както предшествениците си в Кремъл. През 1992 г. след встъпването си в длъжност главният прокурор Иван Татарчев заявява в първото си интервю, че ще потърси отговорност за националното предателство от отговорните партийни лица за опитите да превърнат България в 16-та република, както и за насилственото принуждаване на българите в Пиринска Македония през 1946 да се отказват от българската си народност (*Източник - в. "Демокрация", бр. 44, 21 февруари 1992 г., интервю с главния прокурор И. Татарчев*). До края на мандата си (1999) той не прави това.

Военната интервенция в Чехословакия

През 1968 г. режимът в София е един от най-активните участници във военното нападение на суверенна Чехословакия. Решението за участие във военната интервенция след Прашката пролет е взето от Министерски съвет, чийто председател е Тодор Живков със строго секретно постановление №39 на МС от 20 август 1968 г. с мотива "за оказване на военна помощ на Чехословашката комунистическа партия и на чехословашкия народ". България участва в нападението с два мотострелкови полка, които са поставени в подчинение на съветския щаб много преди нападението.

Престъпната политика на Живковото правителство е осъдена 22 години по-късно. На 23 август 1990 г., Седмото Велико народно събрание приема специална декларация, с която определя българското участие в окупацията като "недопустим акт на намеса във вътрешните работи на една суверенна държава" и поднася "своето дълбоко съжаление за участие в тази акция на български войски". Прокуратурата на въоръжените сили през 1992 г. започва разследване, което впоследствие е прекратено без да се повдига обвинение срещу длъжностни лица.

Държавен тероризъм

През 60-те и 70-те години България прилага наложената от Москва политика за износ на революция в страни от Третия свят като подпомага безвъзмездно със специална продукция (оръжие, боеприпаси и техника) различни леви терористични режими. Със секретни решения на Политбюро и на Секретариата на ЦК на БКП са отпускани следните "помощи":

- На **Национално-освободителното движение в Алжир** (Централен държавен архив (ЦДА) – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 282 – протокол №6/9 март 1961 г. на Политбюро на ЦК на БКП);
- На **Куба** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 291 – решение №15/2 декември 1961 г. на Политбюро на ЦК на БКП за безвъзмездно предоставяне на 35 000 карабини и отпускане на кредит в размер на 1, 5 млн. долара);
- На **Сирия** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 294 – протокол №2/25 януари 1962 г. на Политбюро на ЦК на БКП за оказване на помощ на "Народното движение за освобождение" и за доставяне на специално военно имущество);
- На **Република Йемен** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 310 – решение №5/10 юни 1963 г. на Политбюро на ЦК на БКП за безвъзмездно отпускане на военно имущество по списък);
- На **Конгоанското национално-освободително движение** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 337 – решение №12/19 август 1965 г. на Политбюро на ЦК на БКП за обучение в България, материална помощ и обучение на младежи от КНОД);
- На **Зимбабве** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 338 – решение №13/19 юли 1965 г. на Политбюро на ЦК на БКП за специално обучение, материална помощ и екипировка на младежи от Африканския национален съюз в Зимбабве);
- На **Венецуела** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 341 – решение №16/12 ноември 1965 г. на Политбюро на ЦК на БКП за отпускане на специално имущество на ЦК на Венецуелската комунистическа партия на стойност 300 000 долара);
- На **Куба** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 352 – решение №8/8 юни 1966 г. на Политбюро на ЦК на БКП за приемане на обучение на 30 кубински служители по въпроси на контраразузнаването);
- На **Гватемала** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 336 – решение №7/7 октомври 1967 г. на Политбюро на ЦК на БКП за оказване на помощ в оръжие и пари в размер на 5000 на Гватемалската партия на труда);
- На **Ангола** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 372 – решение №4/15 април 1968 г. на

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

Политбюро на ЦК на БКП за отпускане на безвъзмездна помощ във въоръжение, храни и обучение на стойност 88 317 лв. на Народно движение за освобождение на Ангола);

- На **Зимбабве** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 375 – решение №7/24 юни 1968 г. на Политбюро на ЦК на БКП за оказване безвъзмездна помощ в боеприпаси на стойност 98 960 лв. на Съюз на африканския народ Зимбабве);

- На **Мозамбик** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 380 – решение №12/28 декември 1968 г. на Политбюро на ЦК на БКП за отпускане безвъзмездна помощ в боеприпаси и въоръжение на стойност 449 369 лв. на Фронта за освобождение на Мозамбик);

- На **Лаос** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 386 – решение №5/27 октомври 1969 г. на Секретариата на ЦК на БКП за отпускане безвъзмездна помощ в боеприпаси и въоръжение Лаоската народна партия);

- На **Ливан** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 388 – решение №7/1 ноември 1969 г. на Политбюро на ЦК на БКП за отпускане еднократна парична помощ в размер на 20 00 долара и въоръжение на Ливанската комунистическа партия);

- На **Лаос** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 392 – решение №3/3 юни 1970 г. на Секретариата на ЦК на БКП за отпускане безвъзмездна помощ във въоръжение и медикаменти на Лаоската народна партия);

- На **Ангола** (ЦДА – ф. 1Б, оп. 64, а.е. 396 – решение №7/11 ноември 1970 г. на Политбюро на ЦК на БКП за отпускане безвъзмездна помощ размер на 142 200 лв. на Народното движение за освобождение на Ангола);

- На **Ирак, Йордан, Сирия и Ливан** (ЦДА - ф. 1Б, оп. 64, а.е. 398 - решение №9/12 декември 1970 г. на Политбюро на ЦК на БКП за отпускане безвъзмездна помощ оръжие, боеприпаси и медикаменти за 194 000 лв. на военна организация "Партизански сили" на Иракската, Йорданската, Сирийската и Ливанката комунистически партии).

През 70-те години Политбюро и Секретариатът на ЦК на БКП отпуска безвъзмездни оръжейни помощи на партизански революционни движения в страни от Азия, Близкия Изток, Африка и Централна и Латинска Америка.

През 1992 г. Главна прокуратура образува дело №3 известно като делото за секретните оръжейни помощи на обща стойност 240 млн. лв. По него през са привлечени като обвиняеми 22 бивши членове на Секретариата на ЦК на БКП, сред които бившият премиер Андрей Луканов и бившият лидер на БСП Александър Лилев. Луканов дори е арестуван и престоюва няколко месеца в следствения арест на "Развигор". Главна прокуратура повдига обвинения срещу Живков за раздаването на 17 млн. лв. безвъзмездни оръжейни помощи, на Григор Стоичков - 142 млн., Чудомир Александров - 83 млн., Кирил Зарев - 100 млн., Георги Йорданов - 74 млн., Йордан Йотов - 18 млн., Георги Караманев - 131 млн., Огнян Дойнов - 20 млн. (задочно), Александър Лилев - 36 млн. и др (*Източник - в. "Демокрация", бр. 185, 11 август 1993 г. и бр. 262, 9 ноември 1993*

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

г.). Делото е прекратено в края на 90-те години, а Луканов посмъртно осъжда за ареста си България в Страсбург, където заведе дело.

В архивите на МВР съществуват доказателства, че по време на комунистическия режим официално София е толерирала някои международни терористи, сред които и **терорист № 1 на миналия век Илич Рамирес Санчес**,

известен като

Карлос Чакала.

През 2003 г. МВР разсекрети частично по искане на журналиста Христо Христов делото за оперативна разработка

"Рисове",

водено от Второ главно управление на ДС (контраразузнаването) срещу Чакала и членове на неговата терористична организация "Световна революция". Секретните архивни материали разкриват, че в началото на 80-те години Карлос Чакала заедно със свои сподвижници е оставян да пребивава многократно в България с мълчаливото съгласие на комунистическия режим, въпреки че е пренасял в багажа си оръжие и взривни материали за осъществяване на своите терористични набези на Запад (

Източник - в. "Дневник", 18 ноември 2003 г., "Карлос Чакала харесал София за своя база", публикация

).

Партийните архиви разкриват, че различни решения на Политбюро и Секретариата на ЦК на БКП са задължавали МВР да обучава групи и лица за водене на партизанска война и извършване на саботажни акции от страни от Близкия Изток, арабския свят, както и от Латинска Америка.

Икономически престъпления

След промените бяха предприети няколко разследвания за икономически престъпления по времето на комунистическия режим. Още по време на второто правителство на Луканов Главна прокуратура образува дело №4/1990, известно като делото за икономическата катастрофа. От него се нарояват няколко дела.

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

Фонд "Москва" - срещу Тодор Живков, обвинен в присвояване на 22 500 000 валутни лв. В продължение на 30 години – от 1957 г. до 1987 г. – тези средства са предавани с неговото лично разпореждане на посланика на СССР в България, който от своя страна ги е изпращал по сметка в Москва в специален фонд, подпомагащ международното комунистическо движение. (*Източник – в. "Демокрация", бр. 298, 21 декември 1993 г.*). Обвинителният акт срещу Живков е внесен в съда през март 1993 г., но ход на процеса не е даден.

Черната каса – Със секретно решение от 26 март 1968 г. на Министерския съвет с министър-председател Т. Живков започват да се отделят средства за висшето партийно и държавно ръководство в нарушение на държавния бюджет. Те не са облагани с никакъв данък, нито са отчетани и заприходявани. С правителственото решение се предоставят "представителни пари" на следните длъжности:

- председател на МС – 15 000 лв.;
- председател на президиума на НС – 15 000 лв.;
- първи зам.-председател на МС – 8000 лв.;
- зам.-председател на МС, член на Политбюро – 7000 лв.;
- зам.-председател на МС – 4000 лв.;
- министър, член на Политбюро – 7000 лв.;
- министър, кандидат-член на Политбюро – 5000 лв.;
- министър, член на бюрото на МС – 4500 лв.;
- министър - 3500 лв.

За сравнение средната годишна работна заплата за 1968 е 1366 лв., а на селскостопанските работници - 887 лв. (*Източник - в. "Демокрация", бр. 152, 27 юни 1992 г.*).

В разпореждане на Министерски съвет №341 от 1972 г. се посочва: "Неусвоените средства във валута и левове от бюджетни ведомства за внос на специално имущество до края на съответната финансова година да се блокират по специална сметка към БНБ на името на Министерството на финансите, отдел "Специален". Това е само едно от перата, по които "черна каса" се попълва с безотчетни средства. Главна прокуратура разпитва бившия финансов министър Белчо Белчев, но не повдига обвинения по случая.

Незаконното финансиране на БКП – През 1992 г. финансовия министър Иван Костов

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

завежда от името на държавата в лицето на Министерството на финансите съдебен иск срещу БСП като правоприемник на БКП. Претенциите на държавата са за 2, 2 млрд лв. и 703 000 долара, отпускани на компартията от държавния бюджет за периода 1952-1990 (Източник - в "Демокрация", бр. 305, 30 декември 1993 г.). Отпускането на средствата е ставало със секретни решения. В периода 1952-1980 г. милионите за БКП са маскирани под кодовото название "Просвещение-А", а средствата за казионния БЗНС под "Просвещение-Б". Изтеглянето им се осъществява чрез устни разпореждания (Източник - в "Демокрация", бр. 130, 8 юни 1993 г.).

Делото за "сираците" – За неправомерно отпускане на 210 000 лв. на партийни активисти за дострояване на апартаментите им през 1993 г. Върховният съд осъди бившия премиер Георги Атанасов на 10 години и министъра на икономиката и планирането Стоян Овчаров на 9 години. Овчаров излежава част от присъдата, а Атанасов, е помилван от президента Желев по здравословни причини.

Дело № 1 – Главна прокуратура търси съдебна отговорност срещу Живков по дело №1/1990 г. Той и бившият началник на кабинета му и член на Политбюро Милко Балев са обвинени в превишаване на властта с цел облагодетелстване. Обвинителният акт на Главна прокуратура съдържа сумите давани за храна и представителни, отпускани ежегодно на висшата партийна номенклатура, закупените от Пето управление на ДС (Управление безопасност и охрана) западни автомобили, както и 125 апартаментата, раздадени с лично нареждане на Живков на 114 лица. Посочените са и неправомерно изразходваните средства за денонощна охрана на сина му Владимир Живков и внука му Тодор Славков. За поддържане на охолния живот на фамилията само за 1985-1989 г. документите по делото сочат, че са изразходвани над 1 млн. лв. държавни средства. Балев е обвинен, че е получил без правно основание 39 000 лв., издавайки трудовете на Живков.

Бившият генерален секретар на БКП е осъден на 7 години затвор, а Балев на две. През 1995 г. Общото събрание на наказателните колегии на Върховния съд отменя присъдата с мотива, че Живков не може да бъде съден в качеството си на държавен глава.

Прокуратурата прави безуспешни опити да установи изнесенния финансов капитал чрез задграничните дружества – операция, която е изпълнена от разузнаването в последните години от управлението на Живков. Опитите на правителството на Филип Димитров в тази насока претърпяват провал.

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

За различни финансови нарушения в Софийска градска прокуратурата през 90-те години се водят дела срещу няколко дружества с външнотърговска дейност, но без да са влезли в съда. Сред тях са срещу длъжностни лица от "Експомед", „Балканхолидейз - Рент-а-кар“, БГА "Балкан", представителството на „Винимпекс“ във Варшава, „Инфоспорт“, "Патон", "Инко" и др.

Други икономически престъпления са свързани с **извършването на контрабанда**, която е издигната в държавна политика със строго секретно решение №143 от 31 юли 1978 г. на Бюрото на Министерския съвет. То взема решение скритата транзитна търговия да се извършва само от държавно търговско предприятие "Кинтекс". В документа е записано, че "Кинтекс" има право да създава представителства на чуждестранни фирми за прикриване и обслужване на дейността по транзита", а МВР е задължено "със своите специфични средства да подпомага дейността по транзита". През 1991 г. правителството на Димитър Попов приема доклад за дейността на ДС, в която съществена част е посветена на организирането на транзитната търговия на стоки, наркотици и търговията с оръжие. По този доклад обаче прокуратурата не извършва разследвания, освен едно частично следствие за контрабанда на каптагон за Близкия Изток, по което не се стига до обвиняеми.

Делото "Чернобил" – Една от малкото ефективни присъди в България след 10.XI.1989 е произнесена по т. нар. делото "Чернобил". През 1993 г. са осъдени бившият вицепремиер Григор Стоичков и Чавдар Шиндаров, бивш главен санитарен инспектор. Двамата получават по две години лишаване от свобода за неспазване на нормите за радиационна защита, като с това са допуснали опасност за населението в България при аварията на съветската електроцентрала "Чернобил" през 1986 г. В края на 1990 г. Главна прокуратура образува и дело 3/1990 г., придобило публичност като делото за екологичната катастрофа. То разследва общо 37 големи предприятия в различни отрасли на икономиката, довели до замърсяване на околната среда. По делото разследването натрупва над 120 тома но не стига до съдебна зала и по него няма повдигнати обвинения срещу конкретни длъжностни лица.

Унищожаване на досиетата

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

Това е едно от последните престъпления на комунизма и целта на партийната върхушка и висшето ръководство на МВР е да се прикрият следите на престъпления, извършени в предишните десетилетия, както и да се заличат данните на използвания от ДС агентурен апарат. Именно чрез него впоследствие се създават паралелни центрове на власт с влияние върху политическите процеси в България.

Секретната операция унищожаване на досиета започва преди 29 януари 1990 г. (в навечерието на XIV извънреден конгрес на БКП), когато министърът на вътрешните работи ген. Атанас Семерджиев утвърждава докладна записка на зам.-министъра на вътрешните работи ген. Стоян Савов, с която се дава зелена светлина за акцията.

Още в началото на месеца от много страни в МВР Семерджиев получава тревожни сигнали за тежкото документално наследство и за страха тези компрометиращи за тогавашното управление материали да не попаднат в ръцете на опозицията. Със секретна телеграма от 18 януари 1990 г. началникът на окръжното управление на МВР в Хасково полк. Красимир Саманджиев пише до министър Семерджиев:

"Др. Министър, положителните промени, които настъпиха в политическия и обществен живот на страната след 10 ноември 1989 г. налагат ръководството на МВР да преоцени действащата нормативна база, ръководни заповеди, окръжни, инструкции и др. По-нататъшното им оставяне и съобразяване в практическата работа могат да злепоставят органите на МВР пред изострената политическа чувствителност на населението. В редица ръководни документи, водени на специален отчет, се съдържат указания, които, съобразени със съществуващата обстановка, са неправомерни и компрометиращи. Това налага срочно да бъдат отменени, иззети и унищожени."

(Източник – АМВР, ф. 1, оп. 11А, а.е.887, секретна телеграма НР26/144 до министър Ат. Семерджишев от началника на ОУ на МВР Хасково Красимир Саманджиев). В секретната телеграма са изброени близо 30 документа, които следва да се унищожат. Сред тях са:

- Инструкция I-36 от 14 март 1984 г. за контраразузнавателната работа на органите на МВР по българските граждани, пребиваващи зад граница и реда на издаване на паспортите;
- Окръжно I-96 от 31 май 1984 г. за подобряване работата по българската емиграция в съответствие с решение "Б" 17 на Политбюро на ЦК на БКП и министерска заповед I-106 от 1978 г.;
- Окръжно I-88 от 28 май 1984 г. за подобряване на масовата музикална среда и установяване на единно ръководство в областта на забавното изкуство;

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

- Мероприятия I-190 от 3 януари 1984 г. за работата на органите на ДС по опазване на младежта от влиянието на идеологическата диверсия на противника и дейността на вражеските елементи в страната;
- Окръжно I-28 от 14 февруари 1985 г. за по-нататъшна работа по националното осъзнаване на насилствено помохамедените българи;
- Окръжно I-196 от 7 август 1985 г. за по-нататъшна работа по възродителния процес;
- Окръжно I-20 от 19 февруари 1986 г. за преустановяване издаването на документи на лица с възстановени имена за постъпване на работа в граничната зона;
- Министерска заповед I-26 от 25 май 1989 г. за създаване на Централна оперативна група по линия на възродителния процес;
- Окръжно I-2/1989 г. за прилагане по-хуманни съображения към българи-мюсюлмани;
- Окръжно I-38 от 19 март 1987 г. за изучаване на наборниците и разпределянето им във въоръжените сили на НРБ.

На заседание на колегиума на ръководството на МВР от 24 януари 1990 г. в присъствието на ръководителя на КГБ в България ген. Владилен Фьодоров се взима решение да се създаде работна група, която да направи преценка на архива и предложи механизъм за прочистването му. По тази точка докладва тогавашният първи зам.-вътрешен министър ген. Любен Гоцев, кадрови офицер от Първо главно управление (ПГУ) на Държавна сигурност, работил 10 години в ООН под дипломатическо прикритие, както и в МВНР. На колегиума е съобщено, че от направения преглед за 40 години съществуват 942 действащи нормативни и поднормативни ръководни документа. За около 700 е преценено, че могат да се унищожат веднага. (*Източник – АМВР, ф. 1, оп. 12, а.е.970, секретен протокол от заседание на колегиума на МВР от 24 януари 1990 г*).

Пет дни по-късно министър Семерджиев подписва заповедта, която става основание за най-мощната операция по прочистване на досиета при комунистическия режим. В резултат на нея са унищожени следните количества секретни материали:

- Дела на агенти (данни за вербовка) - от 77 353 са унищожени 32 113 или 41, 5 процента;
- Работни дела на агенти (агентурни донесения) - от 46 172 са унищожени 34 591 или 75 процента;
- Разработки на обекти - от 94 554 са унищожени 28 518 или 30 процента;
- Оперативни преписки - от 105 784 са унищожени 24 317 или 23 процента;
- Дела на съдържатели на явочни квартири - от 9 921 са унищожени 9 029 или 90 процента;

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

- Осведомители (категория агент) – от 4920 са унищожени 4016 или 81, 6 процента;
- Общо от всички фондове (архивни единици) - от 331 995 са унищожени 134 102 или 40, 3 процента. (*Източник – справка на дирекция "Информация и архив" в МВР от 1994 г., данните са обобщени за цялата страна*).

В тези архивни материали не се включват оперативните дела за периода 1985-1989, които са унищожавани по места в управленията на ДС.

Отделен процес за унищожаването на досиета протича в Първо главно управление (ПГУ) на ДС (разузнаването). Той започва месец по-рано с утвърждаването от зам.-министър ген. Стоян Савов на строго секретна заповед рег.№2570/8 януари 1990 г. на началника на ПГУ ген. Владимир Тодоров за прочистване на архива. В резултат от нея са унищожени най-малко 20 000 досиета седмица преди Народното събрание на 15 януари 1990 г. да отмени член 1-ви на конституцията за ръководната партия. Те са изгаряни в пещите на металургичния комбинат "Ленин" (днес "Стомана"-Перник) (*Източник – Архив на Върховен касационен съд, следствено дело № 3/1991 г. по описа на Прокуратурата на въоръжените сили срещу о. з. ген. Стоян Савов и о. з. ген. Владимир Тодоров за унищожаване на досиетата на Г. Марков*).

За чистката в разузнаването не се води разследване. Следствие е образувано през 1992 г. за унищожаването на досиетата в МВР срещу бившия министър Семерджиев и бившия началник на архива на ДС ген. Нанка Серкеджиева. През април 2002 г. Върховния касационен съд ги признава за виновни и осъжда Семерджиев на 4,5 години затвор, а Серкеджиева на две години, като са признати, че по тяхна заповед са унищожени около 100 000 досиета. През 2003 г. петчленен състав на ВКС отменя присъдата и връща делото за доразследване.

За влиянието на бившата агентура на ДС и на отделни високопоставени бивши кадрови служители върху политическите процеси в страната говорят докладите на дейвалата през 2001-2002 г. Комисия по досиетата. От тях е видно, че агенти на ДС или нейни кадрови служители е имало във всички български правителства от 10 ноември 1989 г. насам. Изключения не правят и правителствата на СДС и ОДС през 1991-1992 г. и 1997-2001 г. (*Източник – в. "Дневник", 27 юни 2001 г., "Кабинетът на Виденов води по агенти на ДС"*).

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

За притегателната сила на ДС към властта говори факта, че ако през 2001 г. хипотетично биха били избрани всички агенти и служители на ДС, регистрирани като кандидат-народни представители, то те биха имали абсолютно мнозинство в 39-ия парламент. Комисията по досиетата тогава установява, че сред кандидат-депутатите 170 души са щатни или нещатни сътрудници на ДС или бившето разузнавателно управление на Генералния щаб, известно като РУМНО (*Източник – в. "Дневник", 2 юни 2001 г.*).

Не е за учудване фактът, че наследилата БКП Българска социалистическа партия има най-много представители в своите депутатски редици. При закриването на комисията за досиетата през 2002 г. от мнозинството на НДСВ, ДПС и БСП в служебния ѝ архив остават необявени имената на над 400 щатни и нещатни сътрудници на ДС сред съдиите, прокурорите, следователите, дипломатите и журналистите (*Източник – в. "Дневник", 15 ноември 2002 г.*).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Причини за наказателно неосъждане на престъпленията на комунизма

1. Липса на достатъчно правни механизми и кадрови потенциал. Към тази причина следва да се отнесе нерешеният казус с давността, довел до проваляне делото за лагерите, неизбирането на съдебни заседатели, както и липсата на ефикасна правосъдна система и достатъчно квалифицирани кадри за решаването на сложни по доказване наказателни дела. Практиката показва, че след 1999, когато за главен прокурор е избран Никола Филчев, делата, разследващи престъпления на комунизма, не са приоритетни за държавното обвинение.

2. Политическо-конюктурни причини. Към тях се отнасят липсата на достатъчно политическа воля във всички парламентарни мнозинства, управлявали след промените в България за последователно прилагане на търсенето на съдебна отговорност. Друг белег е произнасянето на съда след твърде продължителни срокове, достигащи до

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

няколко години в зависимост от това, коя политическа партия управлява към съответния момент. Негативно отражение върху хода на някои от съдебните процеси играе и опитът те да се използват за пропагандни цели в предизборни периоди.

Съществува и друга основна причина за неосъждането на комунизма в България. Тя е **непровеждането и ненавременното прилагане на пакет от декомунизационни и лустрационни закони,**

какъвто е примера в други бивши социалистически страни като Полша, Чехия и Унгария. През 1991-1992 СДС приема само някои закони с лустрационни текстове. Такъв е параграф 9 от преходните и заключителни разпоредби на Закона за банките и кредитното дело. Той забранява в ръководните органи на кредитните институции да бъдат назначавани заемалите номенклатурни постове през последните 15 години.

През 1992 г. е приет Закон за временно въвеждане на някои допълнителни изисквания към членовете на ръководствата на научните организации и Висшата атестационна комисия, известен като закона "Панев". С него е ограничен достъпът на номенклатурни кадри на БКП, както и на сътрудници на ДС до състава на академичните, факултетните, научните съвети и до ръководствата на ВУЗ и ВАК. Законът е отменен от БСП през март 1995 г.

През 1992 г. тогавашният президент Желю Желев се обявява против законопроекта на СДС за декомунизация, след като вече конфликтът му с министър-председателя Филип Димитров е факт. В законопроекта се предвижда ограничаване на заемане на ръководна длъжност в изпълнителната власт в предприятия с над 30 процента държавно участие, в държавните медии и в организации на бюджетна издръжка за хора от следния кръг: кадрови служители и сътрудници на ДС, секретари на първични партийни организации на БКП, номенклатурни кадри от апарата на ЦК, ОФ, ДКМС и БЗНС, участници в т. нар. възродителен процес, преподаватели в АОНСУ, в школите на ЦК и КПСС, както и в учебни заведения на КГБ. Тогава Желев заявява: "Националното помирение и успехът в икономическата реформа са за мен истинската декомунизация".

През 1997 г. коалиционният партньор на СДС Народен съюз внася в парламента законопроект за ограничение при заемане на ръководни длъжности в България. Вносителите се аргументират с препоръките на Резолюция 1096 на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ) от 27 юни 1996 г. за мерки за разграждане наследството от бившите комунистически тоталитарни режими. "Не мисля, че законът ще има оздравителен ефект за българското общество", заявява президентът Петър Стоянов. "Ние вече сме седем години след 10 ноември. Не можем непрекъснато да се

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

озъртаме назад и не може да се движим бързо напред, носейки като раница непрекъснато на гърба си сенките от миналото", казва още той при излагане на съображенията си против законопроекта. Тогавашният министър-председател Иван Костов обявява, че споделя опасенията на президента. "Един такъв закон ще засегне съвсем малък брой хора", казва той.

През октомври 1998 г. ОДС се обръща отново към лустрацията. Тогава са приети промени в Закона за администрацията, с които се забранява на всички, заемали ръководни длъжности в структурите на БКП и администрацията по време на нейното управление, както и на сътрудници на ДС, да се назначават на управленски постове в държавата в срок от пет години. Конституционният съд отменя този текст като противоконституционен. През май 2000 парламентът приема Закон за обявяване на незаконността на комунистическия режим, който не съдържа правни последици, а по-скоро е декларативен.

Парламентарното мнозинство на ОДС приема през 1997 г. Закон за достъп до документите на бившата Държавна сигурност. Конституционният съд (след като се изважда от списъка на институциите, които подлежат на проверка) се произнася с решение, че е противоконституционно да се обявяват т. нар. "картотекирани" сътрудници, за които в картотеките на ДС е запазено единствено картонче с регистрация за сътрудничество. В резултат на това в парламента министърът на вътрешните работи обявява само 23 сътрудници на ДС от първоначалния списък с 97 имена. Повечето от обявените са депутати от ДПС и БСП.

Правителството на Иван Костов не изпълнява чл. 13 от закона, който указва, че "до една година от влизането на закона в сила (ДВ, бр. 63, 6 август 1997 г.) документите на бившата Държавна сигурност се предават в Централния държавен архив". В началото на 2001 г., броени месеци преди парламентарните избори, ОДС приема изменение и допълнение на Закона за достъп до документите на бившата Държавна сигурност като разширява негово поле на приложение и създава нова комисия по досиета, известна като комисията "Андреев". Тогавашният президентът Петър Стоянов заявява: "С риск да загубя 50 евентуални гласа ще кажа, че декомунизация се прави с промяна в менталитета на народа, с даване на пример, а не с вадене на досиета". Няколко месеца по-късно Стоянов загуби не само 50 гласа, но и президентските избори.

Комисията по досиетата е закрыта, а законът е отменен изцяло през април 2002 г., с приетия с гласовете на НДСВ, ДПС и БСП Закон за защита на класифицираната информация (България е единствената от бившите социалистически страни, която

Написано от Христо Христов
Петък, 25 Февруари 2011 01:01

остава без такова законодателство). През ноември 2003 г. нито една политическа сила не се отзовава на поканата на СДС (който не е на власт) за консултации по изработването на законопроект за прекъсване на връзките на публичната власт със служителите на бившата ДС и РУМНО.

След приемането на България в НАТО всички служители, които следва да имат достъп до национална класифицирана информация и до такава на алианса, се проверяват от Държавната комисия по сигурността на информация. В Закона за защита на класифицираната информация липсва конкретен текст, в който да се посочва, че до секретна информация не се допускат бивши кадрови или нещатни служители на ДС.

Закономерността, която се очертава от изложените факти, е че в България демократичните сили винаги настояват за приемането на декомунизационни закони, когато са в опозиция и не правят необходимото за реализирането им, когато са управляващи.

Докладът на Христо Христов е изнесен на семинара „Международно осъждане на комунизма“ в Копривщица, 24-26 септември 2004 г., организиран от в. „Про и Анти“ и фондация „Конрад Аденауер“.